

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Quæstiones, Qvæ Disputatæ Dicuntvr, & Quæstiones
Quodlibetales, siue Placitorum eiusdem S. Thomæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

vtrum voluntas sit subiectum virtutis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72780](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72780)

quandam adaptationem, & nõ per proprietatẽ. Nã in qualibet potẽtia aĩa est desiderium boni proprii. vnde & irascibilis appetit victoriam, sicut & concupiscibilis delectationem: sed quia concupiscibilis fert in id, qd est bonũ toti animali simpliciter, siue absolute, iõ omne desiderũ boni appropriat sibi.

AD XI dicendum, qd licet irascibilis & concupiscibilis secundum se considerata agatur & nõ agant: tamẽ in homine fm qd participat aliquo modo rationem, etiã quodam modo agunt: non tamen totaliter agunt. Vnde etiam in Politicis dicit Phil. qd minimum rationis super has vires est politicum, quia hmoi vires aliquid habent de proprio motu, ubi nõ totaliter obediunt rõni. Dominium autẽ aĩa ad corpus non est regale: sed dispositivum, quia mēbra corporis ad nutum obediunt aĩa quantum ad motum.

AD XII dicendum, quod licet istae vires sint in brutis, nõ tamen in eis participant aliquid rationis, & ideo virtutes morales habere non possunt.

Lib. 1. c. 3. a medio 10. 5.

D. 374.

AD XIII dicendum, quod omnia mala ad concupiscentiam pertinent, sicut ad primam radicem, & nõ sicut ad proximum principium. Nam omnes passionibus ex irascibili & concupiscibili oriuntur, ut ostensum est, cum de passionibus animae ageretur. Peruersitas vero rationis & uoluntatis ut plurimum ex passionibus accidit. Vel potest dici quod per concupiscentiam intelligit nõ solum id, quod est proprium vis concupiscibilis: sed quod est commune toti appetitui potentia. In cuius vnaquaque particula inuenitur alicuius concupiscentia, circa quam contingit esse peccatum. Nec aliter peccari potest nisi aliquid concupiscendo, vel appetendo.

ARTICVLVS V.

Utrum uoluntas sit subiectum uirtutis.

QVINTO queritur, utrum uoluntas sit subiectum uirtutis. Et vñ qd sic. Maior. nõ perfectio requiritur in imperate ad hoc qd recte imperet, quã in exequere ad hoc qd recte exequatur. ga ex imperate procedit ordinatio exequetis: sed ad actum uirtutis se hēt uoluntas sicut imperas, irascibilis autẽ & concupiscibilis sicut obediens & exequetis. Cũ igitur in irascibili & concupiscibili sit uirtus sicut in subiecto, vñ qd multo fortius debeat esse in uoluntate. Sed dicet qd naturalis inclinatio uoluntatis ad bonum sufficit ad eius rectitudinẽ. Nam finem naturaliter desideramus. vnde non requiritur quod rebusificetur per habitum uirtutis superadditum.

Cap. 1. a medio 10. 5.

¶ Sed contra, uoluntas nõ solum est finis ultimi, sed et finium aliorũ: sed circa appetitum aliorũ finium cõtingit uoluntate & recte & non recte se habere. Nã boni p̄stitunt sibi bonos fines, mali uero malos, ut dicitur in 3. Ethic. Qualis vnusquisq; est, talis finis vñ ei, ergo requiritur ad rectitudinem uoluntatis, qd sit in ea aliquis habitus uirtutis ipsam perficiens.

¶ 3 Præt. Etiã inest aĩa cognoscitiua aliqua cognitio naturalis qd est primorũ principiorum, & in respectu huius cognitionis est aliqua uirtus intellectualis in nobis. Intellectus qui est habitus principiorum. ergo & in uoluntate debet esse aliqua uirtus respectu eius ad quod naturaliter inclinatur.

¶ 4 Præt. Sicut circa passionibus est aliqua uirtus moralis, ut temperantia & fortitudo: ita etiam est aliqua uirtus circa operationes, ut iustitia. Operari autem sine passione est uoluntatis, sicut operari ex passione est irascibilis & concupiscibilis, ergo sicut aliqua uirtus moralis est in irascibili & concupiscibili, ita aliqua est in uoluntate.

¶ 5 Præt. Philo. in 4. Eth. dicit, qd amor siue amicitia est ex passione. Amicitia autem est ex electione. Dilectio autem quae est sine passione est actus uoluntatis. Cum igitur amicitia sit uel uirtus, uel non sit uirtute, ut dicitur in 8. Eth. uidetur quod uirtus sit in uoluntate, sicut in subiecto.

¶ 6 Præt. Charitas est potissima inter uirtutes, ut patet a postolus. 1. ad Cor. 13. Sed charitas subiecta esse nõ potest nisi uoluntas. non. n. est eius subiectum concupiscibilis inferior quae solum ad bona sensibilia se extendit. ergo uoluntas est subiectum uirtutis.

¶ 7 Præt. Secundum Aug. per uoluntatem immo diuinitus Deo coniungimur: sed id, quod coniungitur Deo est uirtus. ergo uidetur quod uirtus sit in uoluntate sicut in subiecto.

¶ 8 Præt. Felicitas fm Hugo de sancto Vi. in uoluntate est, uirtutes autem sunt dispoñes qd ad felicitatem. Cum igitur dispositio & perfectio sint in eodem, uidetur quod uirtus sit in uoluntate sicut in subiecto.

¶ 9 Præt. Secundũ Aug. uoluntas est quae peccat & de uiuitur. Rectitudo autem uirtutis pertinet ad uitam, unde Aug. dicit, qd uirtus est bona qualitas uirtutis qua recte uiuitur, ergo uirtus est in uoluntate.

¶ 10 Præt. Contraria natura sunt fieri circa idẽ. Vñ autẽ p̄m contrariatur. Cum igitur omne p̄m sit in uoluntate, ut Aug. dicit, vñ qd uirtus sit in eodem.

¶ 11 Præt. Virtus humana in illa parte animae est, se quae est propria hominis: sed uoluntas est pars hominis, sicut & ratio, utpote magis propinqua rationi quã irascibilis & concupiscibilis. Cum igitur irascibilis & concupiscibilis sint subiecta uirtutum, uidetur quod multo fortius uoluntas.

¶ Sed contra, Omnis uirtus uel est intellectualis, aut moralis, ut patet per Philo. in 1. Ethic. Virtus autem moralis est sicut in subiecto in eo quod est rationale non per essentiam, sed per participationem. uirtus uero intellectualis habet pro subiecto id, quod est rationale per essentiam. Cum igitur uoluntas neutra parte possit computari, quia nec est participatio potentia, quod pertinet ad rationalem participationem, uidetur quod uoluntas nullo modo subiectum uirtutis esse possit.

¶ 2 Præt. Ad eundẽ actum non debent ordinari uirtutes, hoc autẽ sequeretur, si uoluntas uirtutis esset subiectum: quia ostensum est, qd in irascibili & concupiscibili sunt aliqua uirtutes: & eorum actus illarum uirtutum se habeat quodammodo uoluntas, oporteret quod ad eandẽ actus essent aliqua uirtutes in uoluntate. ergo non est dicendum quod uoluntas sit subiectum uirtutis.

RESPON. Dicendum, qd per habitum uirtutis potest esse subiectum, respectu sui actus cõplemẽti accipitur. Vnde ad id, ad quod potentia aliqua se extendit ex ipsa rõne potentia, non est necessarius habitus uirtutis, uirtus autẽ ordinat potentias ad bonum, quoniam enim est, qd bonum facit habitum, & opus eius bonum reddit, uoluntas autẽ hoc quod uirtus facit ex aliis potentias, habet ex ipsa uirtute suã potestatem. Nam eius obiectum est bonum, unde recte inueniuntur hoc modo se habet ad uoluntatem, sicut etiam debet in delectabile ad concupiscibilem, & sicut ordinari ad sonum se habet ad auditum. Vnde uoluntas non indiget aliquo habitu uirtutis inchoate ipsam ad bonum, quod est sibi proportionatum, quia in hoc ex ipsa rõne potentia tendit: sed ad bonum.

num quod transcendit proportionē potentie, indi-
 get habitu virtutis. Cum autem vniuscuiusq; appeti-
 tus tendat in proprium bonū appetentis, dupliciter
 aliquod bonum pōt excedere volūtatis proportio-
 nē. Vno modo, rōne speciei. Alio modo, rōne in-
 diuidui. Rōne quidem speciei, ut uoluntas eleuet
 ad aliquod bonum, quod excedit limites humani
 boni, & dico humanum, in quod ex viribus naturæ
 homo potest: sed supra humanū bonum est bonū
 diuinum, in quod uoluntatem hominis charitas ele-
 uat, & similiter spes. Ratione autem indiuidui hoc
 modo q̄ aliquis querat id, quod est alterius bonū,
 licet uoluntas extra limites boni humani non fera-
 rur, & sic uoluntatem perficit iustitia, & omnes vir-
 tutes in aliud tendentes, ut liberalitas, & alia huius-
 modi. Nam iustitia est alterius bonum, ut Phil. dicit in 5.
 Eth. Sic ergo duæ virtutes sunt in uoluntate, sicut in
 subiecto, scilicet charitas & iustitia. Cuius signū est,
 q̄ istæ virtutes quāuis ad appetitum pertineāt,
 tamen non circa passionem consistunt, sicut tempe-
 rantia & fortitudo. vnde patet q̄ non sunt in sensibi-
 li appetitu, in quo sunt passionem, sed in appetitu ra-
 tionali, qui est uoluntas in quo passionem non sunt.
 Nam omnis passio est in parte animæ sensitua, ut
 probatur in 7. Physic. Illæ autem virtutes, quæ circa
 passionem consistunt, sicut fortitudo circa timores
 & audacias, & temperantia circa concupiscentias,
 oportet eadem ratione esse in appetitu sensitiuo.
 Nec oportet q̄ ratione istarum passionum sit ali-
 qua uirtus in uoluntate, quia bonum in istis passio-
 nibus est, quod est secundum rationem. Et ad hoc
 naturaliter se habet uoluntas ex ratione ipsius po-
 tentie, cum sit proprium obiectum uoluntatis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ad imperan-
 dum sufficit uoluntati iudicium rationis. Nam uo-
 luntas appetit naturaliter quod est bonum secun-
 dum rationem, sicut concupiscibilis, quod est dele-
 tabile secundum sensum.

AD SECVNDVM dicendum, q̄ inclinatio naturalis vo-
 luntatis nō solū est in vltimū finē, sed in id bonum,
 quod sibi a rōne demonstratur. Nā bonum intelle-
 ctum est obiectū uoluntatis, ad quod naturaliter or-
 dinatur uoluntas, sicut & qualibet potentia in suū
 obiectum, dummodo hoc sit proprium bonum,
 ut supra dictum est. Tamē circa hoc aliquis peccat,
 inquantū iudicium rationis intercipitur passione.

AD TERTIVM dicendum, quod cognitio fit per
 aliquam speciem. Nec ad cognoscendum potentia
 intellectus sufficit per se ipsam, nisi species a sensibi-
 libus accipiat. Et ideo oportet in his etiam, q̄ natu-
 raliter cognoscimus, esse quendam habitum, qui ē
 quodammodo principium a sensibus sumit, ut dici-
 tur in fine Post. sed uoluntas ad uolendum nō in-
 diget aliqua specie, vnde non est simile.

AD QVARTVM dicendum, quod circa passionem
 virtutes sunt in appetitu inferiori. Nec ad huiusmo-
 di requiritur alia uirtus in appetitu superiori, ratio-
 nem dicta.

AD QVINTVM dicendum, q̄ amicitia pprie nō est
 uirtus, sed consequens uirtutē. Nam ex hoc ipso q̄
 aliquis est uirtuosus, sequitur q̄ diligit sibi similes.
 Secus autem est de charitate, quæ est quædam amici-
 tia ad Deum, eleuans hominē in id, quod metā na-
 turæ excedit, unde charitas in uoluntate est, ut dixi-
 mus. Et per hoc patet responsio ad sextū, & septimū
 nam uirtus coniungēs uoluntatē Deo est charitas.

AD OCTAVVM dicendum, q̄ ad felicitatem quæ-
 dam præexiguntur sicut dispositiones, sicut actus
 virtutum moralium per quos remouentur impedi-
 menta felicitatis, scilicet inquietudo mētis a passio-
 nibus, & ab exterioribus perturbationibus. Aliquis
 autem actus uirtutis, qui est essentialiter ipsa felici-
 tas, quando est completus, scilicet actus rationis
 vel intellectus. Nam felicitas contemplatiua nihil
 aliud est quā perfecta contemplatio summæ veri-
 tatis: felicitas autem actiua est actus prudentiæ, quo
 homo & se & alios gubernat. Aliquid autem est in
 felicitate, sicut perfectiū felicitatis, scilicet dele-
 ctatio quæ perficit felicitatem, sicut decor inuentu-
 rem, ut dicitur in 10. Ethic. Et hoc pertinet ad vo-
 luntatem. Et in ordine ad hoc perficit uoluntatem
 charitas, si loquamur de felicitate celesti, quæ san-
 ctis repromittitur. Si autem loquamur de felicitate
 contemplatiua, de qua Philosophi tractauerunt,
 ad huiusmodi delectationē uoluntas naturali desi-
 derio ordinatur. Et sic patet quod non oportet
 omnes uirtutes esse in uoluntate.

Cap. 4. a me-
 dio tom. 5.

AD NONVM dicendum, quod uoluntate recte ui-
 uitur, & peccatur, sicut imperante omnes actus vir-
 tutum & uitorum: non autem sicut eliciente. vnde
 non oportet quod uoluntas sit proximum subie-
 ctum cuiuslibet uirtutis.

AD X. dicendum, quod peccatum omne est in
 uoluntate, sicut in causa, inquantum omne pecca-
 tum fit ex consensu uoluntatis: non tamen oportet
 quod omne peccatum sit in uoluntate, sicut in
 subiecto: sed sicut gula & luxuria sunt in concupi-
 scibili, ita & superbia in irascibili.

AD XI. dicendum, quod ex propinquitate vo-
 luntatis ad rationem contingit, quod uoluntas se-
 cundum ipsam rationem potentie consonet ratio-
 ni. Et ideo non indiget ad hoc habitu uirtutis su-
 perinducto, sicut inferiores potentie, scilicet irasci-
 bilis & concupiscibilis.

AD PRIMVM vero eorum, quæ in contrariū obij-
 ciuntur, dicendum, q̄ charitas & spes quæ sunt in vo-
 luntate, non continentur sub ista Philosophi diui-
 sione: sunt enim aliud genus uirtutum, & dicuntur
 uirtutes Theologicæ. Iustitia uero inter morales
 continetur, uoluntas. n. sicut & alij appetitus ratio-
 nem participat, inquantum dirigitur a ratione. licet
 enim uoluntas ad eandē naturā intellectiue partis
 pertineat, non tamē ad ipsam potentiam rationis.

AD SECVNDVM dicendum, quod respectu illo-
 rum, ad quæ habetur uirtus in irascibili & concu-
 piscibili, non oportet esse uirtutem in uoluntate
 ratione prius dicta.

In corp. art.

ARTICVLVS VI.

*Utrum in intellectu practico sit uirtus sicut
 in subiecto.*

SEXTO queritur, utrū in intellectu practico sit
 uirtus sicut in subiecto. Et v̄ q̄ non: quia secun-
 dum Philos. in 2. Ethic. scire, parū vel nihil prodest
 ad uirtutem: loquitur autem ibi de scientia practica:
 quod patet ex hoc, q̄ subiu agit, q̄ multi non ope-
 rantur ea, quorum habent scientiam: scientia enim
 ordinata ad opus est practici intellectus. ergo pra-
 cticus intellectus non poterit esse subiectū uirtutis.
 ¶ 2 Præ. Sine uirtute nō potest aliquis recte agere,
 sed sine perfectione practici intellectus potest ali-
 quis recte agere, eo q̄ pōt instrui ab alio de agen-
 dis. ergo pfectio practici intellectus nō est uirtus.

Cap. 3. circa
 prin. tom. 5.

Quæst. disp. S. Tho. II ¶ 3 Præ.